

Sygn. akt I CSK 223/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Karol Weitz

Protokolant Justyna Kosińska

w sprawie z powództwa M. S.A. i A. S.A. z siedzibą w M. w Hiszpanii
przeciwko Skarbowi Państwa - Generalnemu Dyrektorowi Dróg Krajowych
i Autostrad
o ustalenie,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 23 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 6 listopada 2015 r., sygn. akt VI ACa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie M. S.A. z siedzibą w [...] i A. S.A. z siedzibą w M. w pozwie skierowanym przeciwko Skarbowi Państwa – Generalnemu Dyrektorowi Dróg i Autostrad domagali się ustalenia istnienia po ich stronie prawa obniżenia wysokości zabezpieczenia należytego wykonania Umowy SPOT(...) z dnia 6 lipca 2006 r. w postaci Gwarancji Bankowej dobrego wykonania umowy wystawionej w dniu 21 października 2010 r. przez S. G. S.A. Oddział w Polsce o numerze 2096/2010/FIN, zmienionej aneksami: nr 1 z dnia 8 czerwca 2011 r., nr 2 z dnia 6 września 2011 r. i nr 3 z dnia 2 grudnia 2011 r., do 0,21% wartości zabezpieczenia, tj. do kwoty 89574,03 zł oraz ustalenia nieistnienia prawa pozwanego do skorzystania w jakiegokolwiek wysokości z zabezpieczenia należytego wykonania Umowy SPOT(...) przez żądanie od S. G. wypłaty środków z Gwarancji Bankowej nr (...)/FIN.

Pismem z dnia 4 czerwca 2012 r. powodowie cofnęli pozew co do pierwszego z wymienionych żądań.

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 11 września 2014 r. umorzył postępowanie w zakresie objętym cofnięciem pozwu, oddalił powództwo w pozostałej części oraz orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną.

W dniu 6 lipca powodowie zawarli z pozwanym umowę o przebudowanie drogi krajowej nr 7 na odcinku B. – J. do parametrów drogi ekspresowej. Na zlecenie powodów bank S. G. udzielił pozwanemu - na czas do 15 lipca 2013 r. -Gwarancji Bankowej na kwotę 43531234,60 zł, zabezpieczającej prawidłowe wykonanie umowy przez powodów. Część tej Gwarancji (30%) została przeznaczona na zabezpieczenie usunięcia wad i usterek w okresie rękojmi oraz gwarancji jakości. Podlegała ona redukcji proporcjonalnie do wartości robót, co do których upłynęły okresy gwarancyjne; ostateczny termin redukcji upłynął w dniu 16 marca 2012 r. o godz. 00:00.

Zgodnie z treścią Gwarancji Bankowej, bank S. G. zobowiązał się nieodwołalnie i bezwarunkowo wypłacić pozwanemu kwoty gwarancji w terminie 14 dni od otrzymania pisemnego żądania zapłaty, stwierdzającego, że powodowie nie wywiązali się lub nienależycie wywiązali się z zobowiązań kontraktowych.

Między stronami powstał spór co do prawidłowości wykonania robót, istnienia wad wskazywanych przez pozwanego oraz zakresu przedmiotowego udzielonej Gwarancji, a w konsekwencji co do prawa skorzystania z tego zabezpieczenia.

W dniu 16 marca 2012 r. bank S. G. otrzymał za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego S.A. żądanie pozwanego wypłaty środków z Gwarancji Bankowej w wysokości 43531234,30 zł; środki z Gwarancji nie zostały wypłacone.

Sąd Okręgowy uznał, że powodowie nie mają interesu prawnego w wytoczeniu na podstawie art. 189 k.p.c. powództwa o ustalenie nieistnienia prawa pozwanego do skorzystania z zabezpieczenia należytego wykonania umowy, gdyż mają oni potencjalną możliwość wystąpienia przeciwko bankowi z powództwem o świadczenie (zapłatę), jeżeli pozwany skorzysta z Gwarancji Bankowej. Wskazał, że powództwo - w kształcie ostatecznie podtrzymanym przez powodów - w istocie zmierza do ograniczenia uprawnień pozwanego wynikających z Gwarancji Bankowej i godzi w jej istotę jako stosunku niezależnego od stosunku podstawowego, a więc abstrakcyjnego zobowiązania gwaranta (banku) do bezwarunkowej zapłaty sumy gwarancyjnej na pierwsze żądanie.

Umarzając postępowanie - na podstawie art. 355 § 1 w związku z art. 203 § 1 k.p.c. - w zakresie żądania objętego cofnięciem pozwu, Sąd Okręgowy wskazał, że cofnięcie to nastąpiło przed doręczeniem pozwanemu odpisu pozwu i nie wymagało zgody pozwanego.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację powodów od wyroku Sądu Okręgowego, skierowaną przeciwko rozstrzygnięciu oddalającemu powództwo i orzekającemu o kosztach procesu. Podzielił zapatrywanie skarżących, że w sytuacji, w której środki z Gwarancji nie zostały jeszcze wypłacone, mogliby oni mieć interes prawny w żądaniu ustalenia nieistnienia prawa w rozumieniu art. 189 k.p.c. Żądanie to powinno jednak zostać skierowane przeciwko obu stronom stosunku gwarancyjnego. Powodowie nie mają interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie jedynie przeciwko obecnemu pozwanemu, gdyż orzeczenie uwzględniające to powództwo nie wiązałoby banku i mógłby on wypłacić sumy gwarancyjne na rzecz pozwanego.

Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na naruszenie przez Sąd pierwszej instancji art. 195 k.p.c. przez zaniechanie działań zmierzających do uzupełnienia braku pełnej

legitymacji procesowej po stronie pozwanej. Podkreślił jednak, że zarzut naruszenia tego przepisu nie został podniesiony w apelacji, a gdyby nawet został zgłoszony, nie mógłby być uznany za skuteczny, gdyż wskazane uchybienie pozostawało bez wpływu na treść rozstrzygnięcia.

W skardze kasacyjnej powodowie podnieśli zarzut nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji, wynikającej z pozbawienia ich możliwości obrony swoich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.) w następstwie uznania powództwa za bezzasadne w oparciu o przesłankę materialnoprawną, która nie była przedmiotem rozważań Sądu pierwszej instancji i co do której nie mieli możliwości wypowiedzieć się.

Na wypadek nieuwzględnienia nieważności postępowania, zgłosili zarzuty naruszenia art. 386 § 4 w związku z art. 195 § 1 i 2 k.p.c., art. 72 § 1 pkt 1 i § 2 oraz art. 378 § 1 k.p.c., ewentualnie - art. 189 k.p.c. w związku z art. 5 k.c. i art. 72 § 1 i 2 k.p.c.

W konkluzji wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku, zniesienie postępowania przed Sądem drugiej instancji w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, bądź też uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji przez uwzględnienie powództwa.

Pozwany Skarb Państwa, zastąpiony przez Prokuratorę Generalną Skarbu Państwa, w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się w pierwszej kolejności do najdalej idącego zarzutu nieważności postępowania, należy stwierdzić, że nie może on zostać uznany za usprawiedliwiony.

Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Sądu Najwyższego, pozbawienie strony możliwości obrony swych praw, prowadzące do nieważności postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c., zachodzi wtedy, gdy strona z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów postępowania, których nie można było wskazać przed wydaniem orzeczenia w danej instancji, nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (zob. m.in. wyroki: z dnia 10 maja 1974 r.,

II CR 155/74, OSPiKA 1975, nr 3, poz. 66; z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/96, nie publ.; z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 561/97, nie publ. oraz z dnia 7 października 2009 r., III CSK 35/09, nie publ.). W konkretnym stanie faktycznym sytuacja taka nie wystąpiła. Powodowie brali aktywny udział w postępowaniu przed Sądami obu instancji i mieli możliwość wypowiedzenia się co do materialnoprawnych przesłanek oceny powództwa, stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku. Okoliczność ta została przyznana w skardze kasacyjnej, w której wskazano, że pełnomocnik powodów na rozprawie apelacyjnej w dniu 6 listopada 2015 r. odniósł się do kwestii legitymacji łącznej po stronie pozwanej. Trafność stanowiska zajętego w tym przedmiocie przez Sąd drugiej instancji nie podlega ocenie w aspekcie nieważności postępowania. Może ona natomiast zostać poddana kontroli w płaszczyźnie podstawy kasacyjnej naruszenia przepisów postępowania, mogącego mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Skarżący podnieśli w tym zakresie zarzut naruszenia art. 386 § 4 w związku z art. 195 § 1 i 2 k.p.c., art. 72 § 1 pkt 1 i § 2 oraz art. 378 § 1 k.p.c.; zarzutowi temu nie można odmówić słuszności.

U podstaw zaskarżonego wyroku legło stwierdzenie, że oddalenie powództwa usprawiedliwia brak pełnej legitymacji procesowej po stronie pozwanej. Sąd Apelacyjny uznał bowiem, że zarzuty powodów wskazujące na możliwość nadużycia uprawnień wynikających z gwarancji bankowej przez jej beneficjanta mogą być skutecznie skierowane jedynie wobec obu stron stosunku gwarancyjnego. Podzielając trafność tego założenia (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2016 r., I CSK 524/15, Biul. SN 2016, nr 12, poz. 13), nie można zaaprobować wysnutego w związku z tym przez Sąd Apelacyjny wniosku, że naruszenie przez Sąd Okręgowy art. 195 k.p.c. mogłoby zostać wzięte pod rozwagę jedynie na zarzut zgłoszony w apelacji, przy czym nawet podniesienie tego zarzutu nie wywarłoby zamierzonego skutku, gdyż wskazane uchybienie nie miało wpływu na treść zaskarżonego wyroku.

Wbrew przytoczonemu zapatrywaniu, naruszenie art. 195 k.p.c., dotyczącego współuczestnictwa koniecznego, sąd drugiej instancji bierze pod uwagę również z urzędu w ramach badania naruszenia przez sąd pierwszej instancji przepisów prawa materialnego; nieusunięcie braku pełnej legitymacji procesowej w takim przypadku stanowi przeszkodę do uwzględnienia powództwa wynikającą

z naruszenia prawa materialnego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 8 października 2004 r., V CSK 663/03, nie publ. i z dnia 17 listopada 2010 r., I CSK 67/10, nie publ. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2015 r., II CZ 103/14, nie publ.). Sąd Apelacyjny - w ramach swojej kognicji określonej w art. 378 § 1 k.p.c. - miał więc obowiązek rozważenia skutków zaniechania przez Sąd pierwszej instancji działań zmierzających do sanowania braku pełnej legitymacji procesowej po stronie pozwanej. Zaniechanie przez sąd pierwszej instancji dokonania analizy merytorycznego aspektu dochodzonego roszczenia pod kątem przepisów, które jest zobowiązany wziąć pod uwagę z urzędu, jest równoznaczne z nierozpoznanie istoty sprawy. Sąd Apelacyjny, nie mogąc naprawić skutków naruszenia art. 195 k.p.c. w postępowaniu odwoławczym (art. 391 § 1 zdanie drugie k.p.c.), powinien zatem - na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. - uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Podjęcie takiego rozstrzygnięcia było uzasadnione stwierdzeniem samego Sądu Apelacyjnego, że uzyskanie przez powodów efektywnej ochrony interesu prawnego realizowanego w niniejszym procesie wymaga skierowania żądania pozwu łącznie przeciwko obu stronom stosunku gwarancji bankowej.

Trafność zarzutu naruszenia przepisów postępowania, mogącego mieć istotny wpływ na wynik sprawy, musi skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

Z tych względów Sąd najwyższy orzekł, jak w sentencji.

kc

aj